

JÁMBORNÉ BALOG TÜNDE
Jókai Anna epitáfiuma

Bár Jókai Anna kerek írói életművet hagyott hátra – föladva az utókornak a leckét, hogy boncolgassák és besorolják –, nem engedi magát beskatulyázni: több volt, mint író, személye és hatása történelmi mércével mérhető, mint elődeié, a Szilágyi Erzsébeteké, Kanizsay Dorottyaé, Lorántffy Zsuzsannaé, Zrínyi Ilonaké, Árva Bethlen Katáké, Jászai Mariké, Sárközi Mártaké, Erdélyi Zsuzsannaé, akik karddal és tollal, tépéssel, szemfedővel, szóval – mikor mi kellett éppen –, gyermeket szoptatva, beteget, szegényt istápolva, harcoló férjük-fiuk helyére állva, elesettek tetemét összeszedve, hagyományainkat, imádságainkat, nyelvünket őrizve, férfias erővel, női gyengésséggel, kemény logikával, asszonyi leleménnyel álltak a vártán, és megmaradásunkért küzdöttek.

A névsor sokkal hosszabb, mert a magyar múltban mindig voltak – ha anakronizmusnak tűnik a sztárok, celebek, szakállas énekesnők, felemás nemű hibridek korában, mégis ki kell mondani –, voltak *nagyszonyok*, aki megtették, amit megkövetelt a haza.

Jókai Anna akkor bukkant fel a semmiből, amikor a levert forradalom után egy évtizeddel épphogy kezdett feléledni az ország, hiszen a felkelést megelőzően és a megtorlás éveiben félreállították mindazokat, akik kimondhatták volna az igazságot. Tudósok, művészek, papok börtönbe vetve, a közéletből száműzve; irodalmunk nagyjai szilenciumra ítélve, fordításból, edzőségből, raktárosságból, fizikai munkából éltek; mások emigrációba menekültek, vagy visszavonulva vezekeltek még a gondolataikért is, miközben volt verőlegények regnáltak a kultúrában, és a koholt perek forgatókönyvírói ontották a bestsellereket – akkor lépett a pástra Jókai Anna az ártatlanok merészségével viselve védjegynek is beillő nevét, hajpánt-tiaráját, fiatal arcán a reimsi angyal időtlen mosolyát, hogy a gúzsba kötöttek helyett a hétköznapi gyakorlatában megélhető hitet és vizsgatást nyújtson a lelki és szellemi táplálék nélkül maradt tömegeknek.

A semmiből jött, a 4447 bugyraiból, esélytelenül, de minden ajtó megnyílt, és minden korbát ledőlt előt-

te: végül mindent elért, amit író nálunk elérhet. Csak a vak nem látja, hogy valóban küldetése volt: a kis józsefvárosi lány a felkentek biztonságával, a hit, a remény és a szeretet poggyászával érkezett, és oda kellett figyelni rá, láthatatlan kisugárzás vette körül. Egy vele való találkozás, egy Anna-beszéd meghallgatása után, ha jottányit is, változott a világ: jobbak lettünk mindannyian.

Emberi és női méltóságát nem kölcsönvett palástként viselte, az övé volt; egyenjogúságát nem kellett kivívni, az veleszületett, istenadta tulajdonsága volt, éppúgy, mint gyakorlatias észjárása: nem elvont eszméket kergetett, a hétköznapi megélhető tartásra nevelt pózolásból mentesen, humorral, megértéssel, de volt benne elég erő és bátorság, hogy nyíltan kiálljon elvei és elkötelezettsége mellett, hogy amiben hitt, tettekre váltsa legendás országjárásaiban és nyilvános fellépéseiben, abban az életkorban, amikor mások a kuckóba húzódva szunyókálnak bábérjaikon.

Mindezt azonban nem kapta ingyen. Hogy hány zsákutcát, a szenvedés labirintusának milyen útvesztőit kellett bejárnia, mire az lett, aki, azt csak a halála előtt született, önmagával szemben páratlanul könyörtelen *Átvilágítás*ból tudjuk.

Vajon mikor határozta el, hogy megírja, hogy ránk hagyja okulásul testamentumát?

Vagy tíz éve egyszer a Széphalomnál Mezey Katalinnal hallgattuk országjáró tapasztalatairól, fellépéseiről, életének régi és újabb epizódjairól szóló elbeszélését (például egy erdélyi útról hazatérőben megesett furcsa karambolról, amikor a mellékútról nekik hajtó kamion aradi sofőrje térden állva könyörgött: engedjék el, öt gyereke van, zokogta. Futni hagyták, pedig Anna tele lett zúzódásokkal, láttuk kék-zöld foltjait). Szóba jöttek az irodalmi élet és a politika visszasságai, furcsa pálfordulások, kortársak kínos és mulatságos esetei, *meg kellene írni a memoárod*, jegyezte meg Mezey Katalin, de Anna tiltakozott: ha megírja az igazat, sokan megbántódnának, ha meg elhallgatja, minek megírni? *Letétbe helyezhetnéd húsz évre, ajánlotta Katalin, de Anna rezignáltan legyintett, kit érdekel ez már húsz év múlva?*

Ez egyszer tévedett. Az *Átvilágítás* korrajza nem évül el.